

ВІДГУК

**офіційного опонента Ресента Олександра Петровича
на дисертацію Лизня Євгена Володимировича
«Миротворчі місії під час польсько-української війни 1918–1919 рр.»,
подану до захисту на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 03 гуманітарні науки
за спеціальністю 032 – історія та археологія**

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Представлена до захисту робота Лизня Євгена Володимировича на тему «Миротворчі місії під час польсько-української війни 1918–1919 рр.» є актуальною, зважаючи на те, виклики, перед якими постала Україна на сучасному етапі, зокрема військова агресія на сході країни, окупація Криму, складні внутрішні суспільно-політичні процеси, за яких народжується модерна українська нація, зростаюча роль українського фактору на міжнародній арені актуалізують дослідження міжнаціональних відносин у минулому, а саме в період творення ЗУНР-ЗОУНР та II Речі Посполитої. У цьому контексті для Східної та Центральної Європи важливе значення мали та мають польсько-українські взаємини. Проблема цих відносин упродовж як української, так і польської історії завжди була важливою, але особливої актуальності набула у XXI ст. Незважаючи на політичне та економічне співробітництво обох народів, їх взаємозбагачення, поляки та українці все ж не змогли в першій половині XX ст. побудувати свої відносини так, щоб уникнути конфронтації та її катастрофічних наслідків. Польсько-українське військове протистояння 1918–1919 рр. має вже досить довгу традицію наукового дослідження, передусім, воєнно-історичних та державно-політичних явищ. Попри те, меншою мірою вивчений зовнішньополітичний чинник, який мав вагомий вплив на вирішення військового протиборства між поляками та українцями у Східній Галичині.

З огляду на це, важливим завданням історичної науки є ґрунтовне дослідження діяльності миротворчих місій навколо питання приналежності Східної Галичини в умовах польсько-української війни 1918–1919 рр.

Поява комплексного дисертаційного дослідження Лизня Євгена Володимировича надзвичайно актуальна, оскільки у ньому висвітлюються

згадані події через призму історії та на основі наукового підходу позбавленого політичного й ідеологічного впливу. Здійснене дослідження діяльності миротворчих місій під час польсько-української війни 1918–1919 рр. безумовно є актуальною науковою проблемою.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та їхня наукова достовірність. Дисертаційна робота Лизня Є. В. є самостійним, ґрунтовним науковим дослідженням, в якому вивчено роль перших офіційних військово-дипломатичних місій країн Антанти в справі врегулювання польсько-українського військового конфлікту. Означено позицію урядів ЗУНР та Польщі у справі оцінки визначення статусу Східної Галичини іноземними делегатами. Висвітлено зміст рекомендацій антантівських делегацій щодо унормування польсько-українського військового протиборства. Зокрема, детально проаналізовано діяльність першої офіційної місії на теренах Східної Галичини під проводом англійського полковника Гаррі Вейда. Досліджено, що дана місія прибула до Галичини для з'ясування ситуації у краї, а також у справі польсько-українського перемир'я під егідою Антанти шляхом встановлення демаркаційної лінії між ворогуючими сторонами. Охарактеризовано вплив політики Франції, Великої Британії та США щодо Східної Галичини. Простежено політичні погляди представників цих держав та їхнє ставлення до польсько-українського військового протистояння у Галичині на початковій стадії конфлікту. Звернуто увагу на уявлення країн Антанти про майбутнє спірних територій. Описано контакти представників уряду ЗУНР з урядовими колами держав-переможниць у Першій світовій війні.

Дисертантом досліджено напрями діяльності місій на чолі з Жозефом Бартелемі. Уточнено часові рамки перебування двох окремих місій на початку 1919 р. у м. Львові, очолюваних французьким генералом. З'ясовано, що зазначені місії відрізнялися між собою як кількісним складом та підпорядкуванням, так і завданнями й повноваженнями. Розглянуто діяльність міжсоюзної комісії Луїса Боти в рамках ПМК в справі припинення польсько-українського конфлікту. Простежено хід засідань цієї міжсоюзної комісії та

ставлення окремих її членів до польської й української делегацій. Охарактеризовано роботу миротворчої місії Української Народної Республіки під головуванням генерала Сергія Дельвіга.

Джерела для написання дисертації поділено на архівні, періодичні видання, мемуари і спогади зазначеного періоду. Проаналізовано неопубліковані та опубліковані архівні матеріали, які знаходяться в польських та українських архівних установах і тогочасну періодику, яка міститься в бібліотеках та архівах міст Києва, Львова, Івано-Франківська, Кракова й Перемишля.

Розкрито методологічний інструментарій дисертаційної роботи. Охарактеризовано загальнонаукові та спеціально-наукові методи дослідження, принципи наукового пізнання, яких дотримувався дисертант при написанні наукової роботи.

Основні положення в дисертації обґрунтовані й достовірні, висновки логічно та послідовно викладені, змістовні.

Наукова новизна одержаних результатів і повнота їхнього викладу в опублікованих працях. Наукова новизна отриманих результатів зумовлена сукупністю поставлених завдань та засобами їх розв'язання. У дисертаційній роботі Лизня Є. В. вперше: здійснено комплексне дослідження діяльності миротворчих місій періоду польсько-української війни 1918–1919 рр; впорядковано часові рамки їх перебування і діяльності та систематизовано відомості про персональний склад місій Антанти під керівництвом французького генерала Ж. Бартелемі в Східній Галичині; здійснено аналіз ходу перемовин між місією УНР С. Дельвіга та польською делегацією на чолі з Е. Родзевічем у м. Львові. Подальший розвиток отримали: вивчення структури та складових діяльності перших місій Антанти щодо припинення польсько-українського військового конфлікту; дослідження діяльності місій під головуванням генерала Ж. Бартелемі; аналіз роботи комісії Луїса Боти щодо питання врегулювання польсько-українського військового конфлікту 1918–1919 рр. Доповнено й уточнено: чинники, що впливали на політику щодо

розмежування Східної Галичини; часові відтинки перебування першої місії Антанти під головування Ж. Бартелемі в Східній Галичині. Серед елементів наукової новизни вперше проаналізовано хід перемовин між місією УНР С. Дельвіга та польською делегацією на чолі з Е. Родзевічем у м. Львові 7–16 червня 1919 р.

У дисертаційному дослідженні викликає позитивне враження те, що її автор зумів через призму різноманітних ідеологічних оцінок даної проблематики показати своє власне бачення на основі великої кількості документів та історіографічних матеріалів.

Досліджувана тема апробована на міжнародних, всеукраїнських та регіональних наукових конференціях. Основні результати дослідження викладено у 15 наукових публікаціях, одна з яких у виданні, що входить до Організації економічного співробітництва та розвитку Європейського Союзу, три – у фахових наукових виданнях України категорії «Б», одинадцяти – в інших фахових наукових виданнях України, що свідчить про зваженість та серйозний науковий підхід у підготовці дисертації.

Оцінка змісту дисертаційної роботи, її завершеність. Вдалою є структура дисертаційного дослідження, яка складається із переліку умовних скорочень, вступу, чотирьох розділів, які містять десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та двадцяти двох додатків. Загальний обсяг основної частини дисертації склав 226 сторінок, а список використаних джерел – 520 позицій. Представлена робота є завершеним науковим дослідженням, що збагачує вітчизняну історіографію як продуманими й теоретично аргументованими, документально підтвердженими висновками, так і новими фактичними даними, що вперше вводяться до наукового обігу.

Дисертант чітко сформулював мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, наукову новизну, хронологічні та територіальні рамки, методологічну основу, теоретичні і практичні значення дослідження.

У першому розділі, на нашу думку, застосовано правильний підхід до аналізу історіографічної та джерельної бази дисертації, який було здійснено за

хронологічним принципом. На основі комплексного підходу до історіографії різних політико-ідеологічних напрямів автор зумів дати оцінку різним історіографічним школам, а також використати достеменно історичні дослідження, що комплексно збагатили дисертаційне дослідження. Історіографію проблеми здобувач поділив на п'ять груп: 1) українська і польська історіографія проблеми міжвоєнного періоду; 2) українська діаспорна історіографія; 3) радянська історична думка; 4) сучасна українська історіографія; 5) зарубіжна, передусім польська, історична думка.

Грунтовною є джерельна база дисертації. Зокрема, ретельно опрацьовані фонди Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України), Центрального державного історичного архіву України, м. Львів (ЦДІАЛ України), Державного архіву Львівської області (Держархів Львівської обл.), Національного архіву у м. Кракові (Archiwum Narodowe w Krakowie, ANK) та Державного архіву у м. Перемишлі (Archiwum Państwowe w Przemyślu, APP) Республіки Польща.

У дисертаційній роботі застосовано широкий комплекс загальнонаукових (історизму, об'єктивності, системно-структурний та ін.) і спеціальних історичних (порівняльний, типологічний, хронологічний та ін.) методів та принципів дослідження. Проаналізована методологія стала підґрунтям для відтворення складних процесів діяльності миротворчих місій під час польсько-української війни 1918–1919 рр.

У другому розділі дисертації – «Військово-дипломатичні місії Антанти на першому етапі польсько-української війни» (с. 57–112) – Лизень Євген розкриває роль перших офіційних військово-дипломатичних місій країн Антанти в справі врегулювання польсько-українського військового конфлікту. Дослідник детально аналізує діяльність першої офіційної місії на теренах Східної Галичини під проводом англійського полковника Гаррі Вейда. Автор аргументує, що дана місія прибула до Галичини для з'ясування ситуації у краї, а також у справі встановлення польсько-українського перемир'я під егідою Антанти шляхом встановлення демаркаційної лінії між ворогуючими

сторонами. Охарактеризовано вплив політики Франції, Великої Британії та США щодо Східної Галичини. Простежено політичні погляди представників цих держав та їхнє ставлення до польсько-українського військового протистояння у Галичині на початковій стадії конфлікту. У дисертації приділено увагу уявленням країн Антанти про майбутнє спірних територій, описано контакти представників уряду ЗУНР з урядовими колами держав-переможниць у Першій світовій війні.

Важливим, на нашу думку, є висновок дисертанта, що місії Антанти на початку польсько-української війни не сприяли примиренню втягнутих у війну сторін. Зрозуміло, що за таких умов важко було досягти перемир'я. Значний загаль керівництва ЗУНР, насамперед її військове командування, а також галицьке суспільство усвідомлювали, що у війні з Польщею, яка мала тверді позиції на Заході, користувалася підтримкою могутньої Антанти, здобути визнання й підтримку Франції, Великої Британії чи США нереально. Не змогла примирити ворогуючі сторони польсько-українського військового протистояння й англо-американська миротворча місія на чолі з Г. Вейдом, оскільки Антанта на той час не могла запропонувати справедливого виходу зі складної ситуації та замирити сторони воєнного конфлікту.

Третій розділ дисертації – «Діяльність місій Антанти під орудою французького генерала Ж. Бартелемі» (с. 112–155) – охарактеризовує напрями діяльності місій на чолі з Жозефом Бартелемі. Дисертант відзначає, що зазначені місії відрізнялися між собою як кількісним складом та підпорядкуванням, так і завданнями й повноваженнями. Автор резюмує, що ключовими завданнями першої місії Ж. Бартелемі було вивчення обставин єврейського погрому в листопаді 1918 р. у м. Львові, реального ступеня польсько-українського протистояння та можливостей військової допомоги Польщі урядом Франції. На противагу головним завданням другої місії Ж. Бартелемі було якнайшвидше припинення бойових дій між ворогуючими сторонами, встановлення тимчасового перемир'я та демаркаційної лінії.

Підсумовуючи діяльність другої місії на чолі з Ж. Бартелемі, здобувач наголошує на тому, що переговори у м. Львові завершилися без укладання угоди. Вручаючи проєкт делегатам ЗУНР О. Бурачинському, С. Витвицькому та М. Лозинському, Ж. Бартелемі попередив їх, що хоча становище на фронті в даний момент склалося на користь ЗУНР, Польща може незабаром розпочати наступ, маючи допомогу армії Ю. Галлера. Проєкт перемир'я місії Антанти мав чотири документи: дві пояснювальні записки, договір і карту розмежування. Їх суть зводилася до припинення бойових дій з моменту підписання перемир'я, відступу війська за так звану демаркаційну лінію Бартелемі; ця позиція стосувалась тільки українців і звільнення полонених та інтернованих. У спеціальному додатку зазначалося, що половину видобутку нафти поляки повинні продавати українській стороні.

Схвальної уваги заслуговує четвертий розділ – «Міжсоюзна комісія Л. Боти та місія УНР генерала С. Дельвіга щодо перемир'я між Польщею та ЗОУНР» (с. 155–221). У цій частині дисертант зазначає, що після неспіху місії Ж. Бартелемі, пропозиції якої українці відкинули, завдяки активним дипломатичним акціям спільної делегації УНР та ЗОУНР у м. Парижі, Найвища рада Антанти сформувала 16 квітня 1919 р. Міжсоюзну комісію для укладання перемир'я між Польщею і ЗОУНР під головуванням члена британської делегації прем'єр-міністра Південно-Африканського Союзу генерала Люїса Боти. Даний проєкт цілком відкидав вимоги поляків, які вони виголосили у своїй заяві від 6 травня 1919 р. Загалом проєкт перемир'я, підготовлений комісією Л. Боти, був направлений назустріч вимогам українців, хоч і не відповідав цілковито демаркаційній лінії, запропонованій українською делегацією.

Також здобувач охарактеризував перебіг засідань між польською делегацією під проводом Еугеніуша Родзевича та українською на чолі з генералом С. Дельвігом, що проходили у Львові 7–16 червня 1919 р. Автор стверджує, що Угода про припинення бойових дій від 16 червня 1919 р. завершила військовий конфлікт між УНР та Польщею; вихід Війська

Польського на р. Збруч 17 липня 1919 р. означав виконання Польщею військової мети – розгром УГА, що у свою чергу дозволило Ю. Пілсудському розпочати новий етап реалізації «східної політики» шляхом укладання нерівноправного союзу з УНР за умови визнання нею фактичного стану окупації Польщею Східної Галичини. Поляки спритно використали у м. Парижі факт зриву галицькими українцями Умови тимчасового припинення бойових дій підписану місією С. Дельвіга, а для Найвищої ради Антанти це стало вагомим аргументом для прийняття рішення 25 червня 1919 р. на користь Польщі.

У загальних висновках дисертант, зокрема, зазначає, що для української сторони рішення Паризької Мирної Конференції було цілком негативним. Конференція засвідчила брак узгодженої позиції країн Антанти в українському питанні, а її рішення в цьому напрямі виявилось стратегічно згубним для розбудови української державності. Внутрішня слабкість і нежиттєздатність ЗОУНР не дали Заходові потрібного часу для усвідомлення можливої ролі та місця України в Європі. Помилки були допущені й урядом ЗОУНР. За умов внутрішньої слабкості українського національно-визвольного руху, багато залежало від зовнішнього визнання і підтримки України. З іншого боку, міжнародне визнання незалежності ЗОУНР обумовлювалося внутрішнім зміцненням і утвердженням української державності.

До позитивних рис дисертаційного дослідження слід віднести ґрунтовні результати дисертації. Вони безпосередньо пов'язані з матеріалом, мають виважений і конкретний характер, містять наукову новизну. Список використаних джерел і літератури виконано якісно, додатки дають змогу ширше осмислити поданий матеріал.

Загалом, дисертаційна робота Лизня Євгена Володимировича «Миротворчі місії під час польсько-української війни 1918–1919 рр.» – це самостійне, оригінальне, комплексне дослідження, науково обґрунтовані результати якого в сукупності вирішують конкретне завдання – проаналізувати

діяльність миротворчих місій в ході польсько-українського військового протиборства в досліджуваний період.

Зміст, характер та форма викладу матеріалу засвідчують достатню професійну підготовку дослідника, його здатність аналізувати. Основні наукові положення й висновки роботи сформульовані фахово, зі знанням проблеми.

Зауваження і дискусійні положення. Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження, вважаю за необхідне висловити окремі зауваження і побажання. До них слід віднести те, що:

1. У першому розділі слід було б більше уваги приділити висновкам, які б дозволили автору чіткіше окреслити не вирішені ще дослідниками завдання, щодо предмету свого дослідження (с. 55–56).
2. Вважаємо, що в дисертації недостатньо відображена роль тогочасної Греко-католицької церкви та митрополита А. Шептицького у перемовинах як польською стороною, так і з окремими членами місій Антанти (с. 120).
3. Доцільно було б провести порівняльну характеристику обох миротворчих місій Антанти під головуванням французького генерала Жозефа Бартеlemi.
4. У четвертому розділі (підрозділ 4.2) варто було б більше уваги приділити діяльності окремим членам української делегації під час засідань міжсоюзної комісії Луїса Боти у справі польсько-українського тимчасового перемир'я (с. 174–197).
5. Текст дисертації дещо переобтяжений цитатами. У роботі подекуди зустрічаються повторення сюжетів. Очевидно їх вдалося б уникнути якщо б вона була написана у проблемному, а не проблемно-хронологічному ключі.

Проте викладені зауваження не впливають на загально позитивну оцінку дисертації «Миротворчі місії під час польсько-української війни 1918–1919 рр.», яка є самостійним оригінальним дослідженням. Вказані зауваження, переважно дискусійного та рекомендаційного характеру, не ставлять під сумнів наукову вартість опонованої дисертації.

Загальний висновок про дисертаційну роботу, її відповідність встановленим вимогам Міністерства освіти і науки України. Дисертація

Лизня Євгена Володимировича є оригінальним, цілісним і завершеним науковим дослідженням. Отримані результати забезпечують досягнення мети дослідження і розв'язання його наукових завдань. За змістовим наповненням, структурою, новизною, важливістю і глибиною наукових розробок дисертаційна робота Лизня Євгена Володимировича «Миротворчі місії під час польсько-української війни 1918–1919 рр.» відповідає вимогам пп. 9–18 «Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 167 від 6 березня 2019 р. (зі змінами). Це дає підстави для присудження Лизню Євгену Володимировичу ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 «Історія та археологія», галузь знань 03 «Гуманітарні науки».

Офіційний опонент –

доктор історичних наук, професор,
член-кореспондент НАН України,
заступник директора
Інституту історії України НАН України



О. П. Реєнт

ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ
НАН УКРАЇНИ
ПІДПИС *О. П. Реєнт*
ЗАСВІДЧУЮ
УЧЕНИЙ СЕКРЕТАР *[Signature]*

Прикарпатський національний
університет ім. В. Стефаника
Вх. № *03.24-59/10*
від *07.04.2020*